

การป้องกันโรคทางปรสิต ในการเลี้ยงไก่ไข่เกษตรอินทรีย์

โดย น.สพ. เจษฎา จุกโกลักจรัส กลุ่มระบาดวิทยา
และ น.สพ.รุ่งรัตน์ โสภสมมติ กลุ่มส่งเสริมงานวิจัยและนวัตกรรมการสุขภาพสัตว์

การเลี้ยงไก่ไข่เกษตรอินทรีย์ คือ การเลี้ยงไก่ไข่แบบปล่อยอิสระ ไม่ขังกรง เลี้ยงในโรงเรือนที่มีพื้นที่เหมาะสม ไม่หนาแน่น และไก่สามารถออกไปยังพื้นที่โล่งภายนอกโรงเรือนได้ตลอดเวลา เพื่อให้ได้สัมผัสแสงแดดและอากาศภายนอก พื้นที่ภายนอกควรมีหญ้าหรือพืชธรรมชาติปกคลุม ให้ไก่ได้มีพฤติกรรมตามธรรมชาติในการคุ้ยเขี่ย หากินพืช สัตว์หรือแมลงตามธรรมชาติได้โดยอิสระ อาหารที่ให้ไก่กินและแปลงหญ้าต้องเป็นอินทรีย์คือ ปลอดจากยาปฏิชีวนะ ยาเคมีสังเคราะห์ หรือสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม ตลอดจนไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี

ไก่ที่เลี้ยงโดยวิธีเกษตรอินทรีย์นั้นมักได้รับเชื้อโรคโดยง่ายจากธรรมชาติ เนื่องจากการเลี้ยงแบบปล่อย ที่แม้จะมีข้อดีคือ ไก่ได้รับสารอาหารต่างๆ อาทิ โปรตีน วิตามิน แร่ธาตุ จากธรรมชาติ ได้ออกกำลังกาย และอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี ไม่เครียด แต่ไก่จะมีโอกาสสัมผัสเชื้อรวมถึงพยาธิชนิดต่างๆ ได้มากจากสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงไก่ไข่แบบเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ซึ่งอยู่ในเขตร้อนชื้น มีความชุกของเชื้อโรคและแมลงมาก จึงจำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี เริ่มตั้งแต่การหาไก่ไข่พันธุ์ดีทนทานต่อเชื้อโรคและสภาพภูมิอากาศ การดูแลจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพสัตว์ มีระบบการป้องกันโรคที่ดี เพื่อส่งเสริมให้ไก่มีสุขภาพแข็งแรง

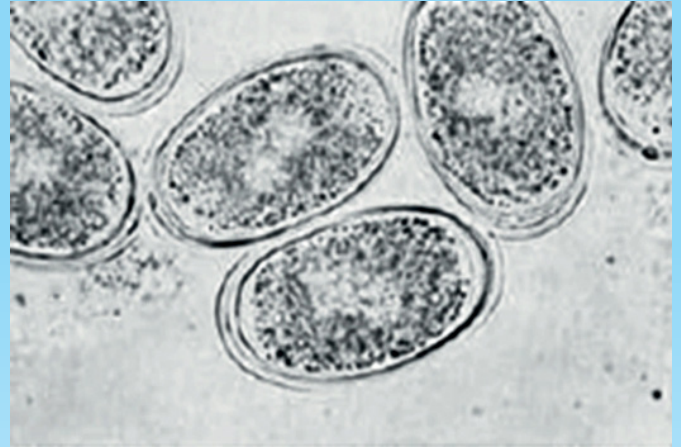
รูปที่ 1 และรูปที่ 2 แสดงการเลี้ยงไก่ไข่ ที่มีการเลี้ยงปล่อยพื้น

■ โรคทางปรสิตและการป้องกัน

ไก่ไข่ที่เลี้ยงแบบเกษตรอินทรีย์มีโอกาสติดเชื้อปรสิตได้มากกว่าสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เมื่อไก่ได้รับเชื้อปรสิตจะมีการเจริญเติบโตช้า และให้ผลผลิตลดลง

การถ่ายพยาธิจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยทั่วไปนิยมใช้สมุนไพรชนิดต่างๆ ในการถ่ายพยาธิแทนการใช้ยาถ่ายพยาธิที่เป็นยาเคมีสังเคราะห์ซึ่งไม่สามารถใช้ได้ในการเลี้ยงไก่แบบเกษตรอินทรีย์

■ พยาธิไส้เดือน (*Ascaridia galli*)

รูปที่ 3 พยาธิไส้เดือน (*Ascaridia galli*) และ รูปที่ 4 ไข่พยาธิไส้เดือน
https://cuvillier.de/uploads/preview/public__file/8951/Leseprobe.pdf

พยาธิไส้เดือนเป็นพยาธิที่พบบ่อยที่สุดในไก่ พยาธิอาศัยอยู่ในลำไส้เล็กส่วนกลางมีขนาดยาวประมาณ 2-7 ซม. ตัวพยาธิมีลักษณะกลม มีสีขาว ลูกไก่จะได้รับอันตรายจากพยาธิตัวนี้มากกว่าไก่ที่โตเต็มที่แล้ว ไก่ที่มีพยาธินี้จะแสดงอาการซึม ผอมแห้ง โลหิตจาง ไข่ลด และ ท้องร่วง ในกรณีที่มีพยาธิเป็นจำนวนมาก อาจพบพยาธิอุดตันลำไส้ได้

การใช้สมุนไพร: สามารถใช้ผลมะระขี้นกขนาด 1 กรัม บดแห้ง ทำเป็นยาเม็ดลูกกลอน ให้ครั้งเดียว เพื่อลดการติดพยาธิไส้เดือนได้

■ พยาธิเส้นด้าย (*Capillaria* spp.)

รูปที่ 5 พยาธิเส้นด้าย (*Capillaria* spp.)
<http://www.petdeecare.com/index.php?topic=60.0>

พยาธิเส้นด้ายมีลักษณะกลม ขนาดเล็ก เมื่อโตเต็มที่ มีความยาวประมาณ 1 ซม. ไก่ได้รับพยาธิชนิดนี้โดยการกิน ไข่พยาธิเข้าไปโดยตรง ลูกไก่มีอันตรายมากกว่าไก่อายุมากซึ่งจะมีความต้านทานต่อพยาธิตัวนี้สูง พยาธิจะเข้าไปอยู่ในทางเดินอาหาร หลอดอาหาร กระเพาะพัก ลำไส้เล็ก และส่วนต้นของไส้ตัน โดยที่ตัวพยาธิจะฝังตัวอยู่ในผนังลำไส้ ทำให้ลำไส้เกิดแผล ดูดซึมอาหารไม่ได้ การที่ลำไส้เป็นแผลทำให้เชื้อโรคเข้าสู่ตัวไก่ได้ง่าย ไก่โตช้า ผอม แคระแกรน ท้องร่วง หงอนเหินยงซีด ไข่ฟองเล็ก

การใช้สมุนไพร: จะให้เนื้อในหมากดิบ ขนาด 1 กรัม บดแห้ง ทำเป็นยาเม็ดลูกกลอน ให้ครั้งเดียว เพื่อลดการติดพยาธิเส้นด้ายได้

■ พยาธิตัวตืด (*Raillietina* spp.)

พยาธิตัวตืดลำตัวแบนมีสีขาวย คล้ายริบบิ้น และเป็นข้อๆ บางชนิดอาจยาวถึง 15-25 ซม. ส่วนหัวของพยาธิจะติดอยู่กับผนังลำไส้ พยาธิชนิดนี้มีโฮสต์กึ่งกลางเป็น แมลงวันบ้าน และมด พยาธิชนิดนี้เป็นปัญหาที่พบในไก่ที่เลี้ยงอยู่ตามธรรมชาติ ไก่ป่วยแสดงอาการอ่อนแอ ซึม การเจริญเติบโตลดลง ท้องร่วง พยาธิตัวแบนบางชนิดทำให้เกิดเม็ดตุ่มสีขาวตามผนังลำไส้ การควบคุมพยาธิตัวตืดสามารถทำได้โดยการกำจัดแมลงวันบ้าน และมด ซึ่งเป็นพาหะของพยาธินี้ให้หมดไปจากบริเวณที่เลี้ยงไก่ รักษาความสะอาดคอกหรือเล้าไก่อย่าให้เป็นที่อาศัยของพาหะเหล่านั้น

การใช้สมุนไพร: สามารถให้เนื้อในของหมากดิบและเมล็ดมะขาม ขนาด 1 กรัม บดแห้ง ทำเป็นยาลูกกลอน ให้ครั้งเดียว เพื่อลดการติดพยาธิชนิดนี้

■ โรคบิด (Coccidiosis)

สาเหตุเกิดจากเชื้อโปรโตซัวไอโมเรีย มีการติดเชื้อมี 2 แบบ คือ clinical infection และ subclinical infection ไก่ป่วยแสดงอาการท้องเสีย เนื่องจากลำไส้อักเสบ อัตราเจริญเติบโตลดลง น้ำหนักตัวลดลงและให้ไข่ลดลง การติดต่อของเชื้อบิดเกิดขึ้นได้จากการที่ โอโอซิสต์ ซึ่งมีอยู่ในอุจจาระ ติดอยู่ตามพื้น วัสดุรองพื้น หรือติดไปกับรองเท้าของเกษตรกรผู้ดูแลฟาร์ม ดังนั้นการหมั่นตรวจสอบและเปลี่ยนวัสดุรองพื้นจะช่วยลดการติดเชื้อบิดได้

เอกสารอ้างอิง

ชัยยะ สุขประเสริฐ; จันทนา ประสงค์เจริญ; สุรัตน์ ชัยเตยนิล; นงนุช กองพาลา; ยุทธนา บรรจง; วิษณุ วัฒนชัย; วัฒนชัย; นงนุช ภิญโญภาณุวัฒน์ และสถาพร จิตตपालวงศ์ 2549 การเปรียบเทียบประสิทธิภาพของฤทธิ์ในการถ่ายพยาธิของสมุนไพรไทย 3 ชนิด และยาถ่ายพยาธิในไก่พื้นเมือง เรื่องเพิ่มเติมการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44 : สาขาสัตวแพทยศาสตร์การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44 30 ม.ค. -2 ก.พ. 2549

สุธรรม จันทร์อ่อน สุโชค ช่อสุวรรณ แพร่ โพธิ์ทอง สุพจน์ ทิพย์มนต์ จิราวุฒิ เรือนวงศ์ จินตนา อินทรมงคล 2553 การเลี้ยงไก่ไข่อินทรีย์แบบปล่อย [online]. Available: <https://http://agebook.lib.ku.ac.th/index.php/component/content/article/896>

กรมการมาตรฐาน มกท. , 2557 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกท. ACT Organic Standards 2014 [online]. Available: http://www.actorganic-cert.or.th/sites/default/files/act_standards_2014-15_0.pdf

■ พยาธิภายนอก

หมัด หมัดที่พบบ่อยในไก่พื้นเมืองเป็นหมัดชนิดเกาะแน่น ตัวแก่มีสีน้ำตาลเข้มเกาะแน่นอยู่กับผิวหนังบริเวณหัว และมักอยู่เป็นกลุ่มประมาณ 100 ตัว หรือมากกว่านั้น ส่วนปากของหมัดจะฝังลึกลงไปใต้ผิวหนังทำให้เกะอากยาก

ไร ไรมีหลายชนิดแต่ที่พบบ่อยและทำอันตรายแก่ไก่คือ ไรแดง มีขนาดเล็ก พบที่ฐานขนและรอบๆ บริเวณกัน การใช้สมุนไพร: การกำจัดหมัด และไร สามารถใช้หางไหลหรือโลชั่นพ่นในแหล่งพื้นที่ชื้นที่ราบลุ่มมีฝนตกชุกป่าแถบชุ่มชื้นตามแม่น้ำ และลุ่มแม่น้ำในจังหวัดต่างๆ มีลักษณะเป็นพืชเถาเลื้อย เป็นยาสมุนไพรที่นิยมนำเถา ใบ ลำต้น (เถา) หรือรากมาใช้ประโยชน์ โดยส่วนมากมักนำรากมาทุบแล้วแช่น้ำไว้ประมาณ 1 คืน จะได้น้ำจะขุ่นขาวคล้ายน้ำขาวขาวนำไปใช้แช่ตัวไก่เพื่อกำจัดหมัดและไรตามตัวไก่ได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 6 และ รูปที่ 7 หางไหลหรือโลชั่น

<http://puechkaset.com/หางไหล/> และ <http://pathology.blogspot.com/2013/02/blog-post.html>

จดหมายข่าวสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

ISSN 1685-2206

วัตถุประสงค์	เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์
เจ้าของ	สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0-2579-8908-14 โทรสาร.0-2579-8918-19
ที่ปรึกษา	นายสัตวแพทย์ไพโรจน์ เฮงแสงชัย รองอธิบดีกรมปศุสัตว์ นายสัตวแพทย์ปรีชา วงษ์วิจารณ์ ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ หัวหน้ากลุ่ม / ส่วน / ศูนย์ / ฝ่าย สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

กองบรรณาธิการ					
นายสัตวแพทย์นพพร โต๊ะมี (บรรณาธิการ)	สัตวแพทย์หญิงรุ่งรัตน์ ไสยสมบัติ	นางสาวพนม ไสยจิตร			
นายสัตวแพทย์เจษฎา รัตนภาส	นายสัตวแพทย์เอกรินทร์ คงขำ	นายสมชาย ช่างทอง			
สัตวแพทย์หญิงจันทรา วัฒนเมธานนท์	สัตวแพทย์หญิงบุษรา สิทธิวิเชียรวงศ์	นางสาวปิยะวรรณ เกิดพันธ์			
สัตวแพทย์หญิงธวัชรัตน์ เกียรติยิ่งอังสุลี	นายสัตวแพทย์พีรวิทย์ บุญปางบรรพ	ว่าที่ ร.ต.อนันต์ต พ่วงทอง			
นายสัตวแพทย์เจษฎา จุลไกว์สุจริต	นายสัตวแพทย์กริสรีย์ พรหมทองสุข	นางสาวสาวิตรี ล้านศรี			
สัตวแพทย์หญิงนันทพร วันดี	สัตวแพทย์หญิงกฤดากร วงษ์ทองสาลี	นางสาวชนกพร บุญศาสตร์			
		นายพลกฤต มหานาม			

จัดพิมพ์และเผยแพร่	ฝ่ายถ่ายทอดเทคโนโลยี กลุ่มบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
สำนักงาน	กลุ่มบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ เกษตรกลาง จตุจักร กรุงเทพฯ 10900
กำหนดออก	ปีละ 6 ฉบับ ทุกๆ 2 เดือน ฉบับละ 1,200 ชุด
พิมพ์ที่	บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิง จำกัด

สามารถหาข้อมูลเรื่องกล้องจดหมายข่าวป้อนหลังเพิ่มเติมได้ที่ <http://niah.dld.go.th>

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม. 10900
ที่ กษ 0609/พิเศษ

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตที่ 1/2521
ไปรษณีย์โทรเลขราชเทวี